

לבעינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תטו

ב בשבט תשפ"ב

פרשת "בא"

"יִתְבָּרְדּוּ וַיִּתְּלַבְּנוּ וַיַּצְרְפוּ רַבִּים"

בעקבות פרשת חיים ולדר

חמור מאוד, אך לחוצפה זו של עקבתא דמשיחא יש מאפיין ייחודי - היא לשם תיקון.

אסביר את הדברים בשפה פשוטה. בעקבתא דמשיחא, קרי בתקופה בה אנו חיים כשלב מתקדם בתהליך האתחלתא דגאולה, ישנה שבירה של

ערכים רבים. ערכים רבים שאנשים

החשיבו או אנשים שהוחזקו

כבעלי מעמד חשוב, מתגלים

באור אחר. אף ערכים

שהחשבנו אותם, אך לא היו

בנויים בצורה נכונה,

נשברים לשם בניה בצורה

מחודשת ובצורה הראויה.

זוהי חוצפה במובן של 'חוץ'

ו'פה', 'חוץ' ו'פנים'. כעת

דברים שהיו בפנים יוצאים לחוץ

ומכך נגרם לבני דורנו בלבול בין החוץ

והפנים, כידוע מדברי ה'זוהר' הקדוש³ שזהו

יסוד הדור ומהותו: "טב מלגב וביש מלבר". אמנם, יש

להבין שבלבול זה הוא בבחינת ירידה שהיא לצורך

עלייה, והשבירה היא על מנת לבנות ערכים ומערכות

בצורה טובה יותר, שהלוא לא ניתן לבוא לגאולה

"בעקבות משיחא חוצפא יסגא"

במשנה בסוף מסכת סוטה¹ מפרטים בפנינו חז"ל ברוח קודשם את הסימנים להופעתה של תקופת עקבתא

דמשיחא. ייתכן שהם הודיעונו את כל זאת על

מנת שנדע שעומדים אנו לקבל פני

משיחא. הסימן הראשון שהמשנה

מונה הוא "בעקבות משיחא

חוצפא יסגא" - לפני ביאת

המשיח החוצפה תגדל.

הרב קוק זצ"ל בספרו הגדול

והחשוב 'אורות'², ספר

המשרטט את תבניות המבט

והחינוך לימות המשיח

ולגאולה, מלמד אותנו

שהחוצפה של ימי עקבתא

דמשיחא אינה כעין החוצפה שהייתה

בדורות עברו. זו אינה חוצפה במובן הפשוט

אלא "מיעוט אור לשם תיקון הכלים". על כן היא "אינה

דומה כלל למאורעות של עבריינות אחרים, שהם היו

לקותות גמורות בדרך הריסה". חוצפה היא אמנם דבר

טְהִרְתָּהּ שֶׁל הַנִּשְׁמָה
נוֹבֵעַת מִחַיּוּתָהּ מִתַּנַּת שְׁמַיִם
וּמִיֵּלָא דִּק בּוֹרָא עוֹלָם
הוּא הָרִשָּׁא
לִיטְלָה מִהָאָדָם

³ תיקוני זוהר, תיקונא שתין, דף צג, עמוד ב. עיין אגרות רא"ה, חלק א, אגרת שלב, עמוד שע

¹ פרק ט, משנה טו
² אורות התחיה, פרק לט

גדול על כך⁶. איזו זכות היא להשתייך לעם הגדול ולתורה הגדולה הללו! אשרינו שבחר בנו מכל העמים ולא עשנו כגויי הארצות! אמנם, כיוון שכיום בקרב העמים ערך החיים אינו מופיע במלואו הדבר חודר גם למחנה ישראל, גם לתוך בתי המדרש, באמצעות האינטרנט ודרכים נוספות, כמו גם טומאות ותפיסות עולם נוכריות אחרות.

החוצפה הגדולה ביותר היכולה להיות היא שלאחר שמישהו קיבל מתנה הוא זורק אותה בפרצופו של הנותן מתוך כפיות טובה. ריבונו של עולם הלוא נפח באדם, נזר הבריאה, נשמה אלוקית, ככתוב⁷: **”וַיִּפַּח בְּאַפִּי נְשָׁמַת חַיִּים”** - **”מֵאֵן דִּנְפַח מִתּוֹכָהּ נֶפֶח”**⁸. גם גוי נברא בצלם אלוקים⁹. טהרתה של הנשמה נובעת מהיותה מתנת שמיים וממילא רק בורא עולם הוא הרשאי ליטלה מהאדם, כפי שאנו אומרים כל בוקר: **”אֱלֹהֵי, נְשָׁמָה שְׁנַתָּה בִּי טְהוֹרָה הִיא... וְאַתָּה עֲתִיד לְטַהֵר מִמֶּנִּי”**. אין לאיש רשות ליטול נשמה, לא את של עצמו ולא את של אחרים. בדורנו מתעוררות שאלות קשות בתחומים אלו. בלתי אפשרי לקבל מתנה מהקב”ה ולירוק לו בפנים, ועוד להטיל את האשמה על אחרים¹⁰. התאבדות אינה פותרת שום בעיה ורק מאמללת את המשפחה. את המעשה הזה יש להוקיע מכל וכל, בודאי כאשר אדם נוטל את חייו מתוך הכרה ומספיק לכתוב מכתב ולנסוע לאחר מכן, ועושה מעשה שכזה למרות שהיה לו זמן לחשיבה מחודשת. איני בטוח שיש מקום ללמד זכות במקרה שכזה.

דומני שעל גדולי הדור ומנהיגיו להוקיע את המעשה הזה לגמרי, כדי שיהיה ברור לכל שמעשה אינו בא כלל בחשבון. לא זו הדרך לפתור את החולשות. דרך התשובה סלולה בפני הכל ונתונה להם הרשות לתקן, אולם כאשר אדם עושה מעשה כזה אפשרות זו של

ולמשיח עם עולם מקולקל. כלל ידוע הוא שיש דברים שתקנתם היא רק בשבירתם, כפי שכתוב לגבי כלי חרס⁴. הרב זצ”ל מסיים את הסעיף במילים: **”וסוף סוף שהכל ישוב לתיקון גמור”**. מגמת החוצפה היא ”מיעוט אור לשם תיקון כלים”, ובסוף יבוא הכל לידי תיקון גמור.

”אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת”

חוצפה היא, למשל, כאשר מישהו אשם בדבר-מה, אך מגונן על עצמו על ידי שהוא מעביר את האשמה לאנשים אחרים. זוהי חוצפה לנקות את עצמו באמצעות האשמת אחרים. כאשר אדם עושה את המעשה הגרוע ביותר - נטילת חיי גופו על ידי התאבדות, הוא סוגר בפני עצמו את האפשרויות לתקן ומעיז להאשים אחרים בכך שהובילו אותו לחולשה זו. עד כמה עוול יכול להיות גדול! החלטתי שעל עניין זה יש לזעוק ברבים, כפי שראיתי שנהגו גדולי ישראל ובכללם מורי ורבי.

תופעת ההתאבדויות מצויה לצערנו בכל המחנות והגיעה גם למחננו. זוהי הדרך הקלה ביותר לפתור בעיות עבור אנשים קטנים, כפי שמצוי לעיתים שכאשר חייל שרוי בצער רב משום שחברתו נטשה אותו הוא מתאבד. על כך אין צורך ואפשרות לדבר, אך לצערנו גם במחננו הפרטי תופעה זו מצויה. כעת זהו הזמן לזעוק **שאין להעלות על הדעת לברוח מבעיה חמורה ככל שתהיה על ידי התאבדות!**

מהיכן תופעה זו נובעת? החברה העולמית, הנוהה אחר תרבות הגויים, בהכרח אינה מכירה את ערך החיים במובן הקדוש והשלם והטהור שלו. משום כך, עוד ועוד מדינות מאפשרות ”המתת חסד”, כביכול. זהו ’חסד’ במובן של חרפה⁵. וכי יש בכך חסד? לפי היהדות יש לחלל שבת על מנת שיהודי יחיה עוד שנייה אחת, כפי שמשתמע מכך שהתורה מתירה שעשרה ירוצו בשבת לקטוף תאנה מהעץ לצורך החולה וכולם יקבלו שכר

⁶ עיין שלחן ערוך, אורח חיים, סימן שכח, סעיף טו: ”אמדוהו הרופאים שצריך גרורת אחת, ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרורת - כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ה’, אפילו הבריא בראשונה”.

⁷ בראשית, פרק ו, פסוק ז

⁸ עיין בתניא, ליקוטי אמרים, פרק ב, ובמצויין שם במה’ חסידות מבוארת.

⁹ עיין אבות, פרק ג, משנה יד: ”חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם”.

¹⁰ עיין חכמת אדם, כלל קנו, סעיף א: ”המאבד עצמו לדעת הוא רשע שאין למעלה ממנו... וחמור מכל חייבי מיתות שבתורה שיצרו גבר עליו לתאווה או כעס וכיוצא בו. ובשביל יחיד נברא העולם, וכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו מאבד עולם מלא, כל שכן שהרשע הזה איבד עולם מלא בידיו”.

⁴ משנה כלים, פרק ב, משנה א: ”כלי חרס וכלי נתר... ושבירתן היא טהרתן”. עיין עוד זוהר, פרשת בהעלותך, דף קנג, עמוד א: ”ואי נשמתין חמריים דאינון כמאני חרס - שבירתן זו היא טהרתן, כמא דאת אמר: ’נשברו - נטהרו’... אבל אינון דמשתדלין באורייתא דכתב ובאורייתא דבע”פ... ואינון דמשתדלין ברזי דאורייתא... אינון מתדכין בה”.

⁵ עיין ויקרא, פרק כ, פסוק יז: ”חֲסֵד הוּא” - ”לשון ארמי: ’חרפה’ (בראשית לד, יד) - חסודא” (רש”י); תרגום אונקלוס, שם: ”קלנא הוא”.

הרב "דומה למלאך ה'" יכול הוא לכהן כבעל תפקיד רוחני או חינוכי. מאידך, להשתמש בערך קדוש כזה לחולין הוא דבר חמור מאוד, ואולי הגיע הזמן לעורר על כך.

זהו דבר מקומם וכואב, המאבד את ערך הרב בעיני הציבור והנוער, שהלוא כיום התואר 'רב' מחולק ללא כל הבחנה, גם כלפי אדם שיעשה חלילה את המעשים הגרועים ביותר בעולם. הוא אפילו יכול להתאבד ועדיין יכנו אותו 'הרב'. זוהי תופעה חמורה ביותר! תופעה זו אינה תואמת את התורה ולא את ה'שלחן ערוך'.

”שהקים עולה של תשובה”

נוסיף רובד עמוק יותר. משמיים מנסים בשנים האחרונות את בני דורנו, ובפרט את הנוער הצעיר, החל מימי גוש קטיף והלאה, בנסיונות גדולים ועמוקים ביחס לאמונת חכמים. הדבר קשה שבעתיים כאשר מתגלה שאנשים שאכן נשאו כתר של תורה נכשלו אף הם. זהו ניסיון גדול מאוד, וצריך להיזהר מלהיכשל ולדבר במקרה שאין צורך בדבר. מאידך גיסא, דווקא במצבים כאלו יכולה להתגלות גדלותו של אדם. דוד המלך הורה דרך תשובה ו”הקים עולה של תשובה”¹⁵. כאשר הנביא הגיע והוכיח אותו על חטאו הוא לא התבלבל, לא האשים אחרים ולא חיפש תירוצים. תגובתו הראשונית הייתה¹⁶: ”חָטָאתִי לָהּ!”.

זוהי דרכם של תלמידי חכמים, ועל כן: **”אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה - אל תהרהר אחריו ביום... שודאי עשה תשובה”**¹⁷. אדרבה, אם הוא לא עשה תשובה ביום אות הוא שהוא אינו תלמיד חכם. תלמיד חכם אינו זה היודע להרים ערימת ספרים ולומר מהר הרבה רעיונות וחידושים. צריך להתבונן בכך. מבחינה מעשית, לפעמים נחוץ וחובה לומר ולפרסם על מנת להציל אחרים, ולפעמים נכון לשתוק.

תשובה ניטלה ממנו והוא אף לא ירוויח מכך כלום, שהרי לא ניתן לברוח מקודשא בריך הוא. ייתכן שהוא חשב לברוח כך מהבושה בעולם הזה, אבל נראה שהוא הגיע למקום גרוע מכך עשרת מונים...

ב'שלחן ערוך'¹¹ אף נפסק שאין מספידים על המאבד עצמו לדעת. כך אכן נהג באומץ אחד מראשי ישיבות ההסדר כאשר אירע מקרה התאבדות בשיבתו.

”אם דומה הרב למלאך”

ברצוני להעמיק עוד בעניין הזה. לעניות דעתי ישנו סוג נוסף של חוצפה שצף ועולה בפרשה זו, והוא ליטול ערכים גדולים, עמוקים ופנימיים ולהופכם לחיצוניים ולשטחיים. כוונתי לשימוש בתואר 'רב' בצורה סיטונאית, שזהו נוהג שאולי הגיע הזמן לעוקרו. את התואר 'רב' יש לקנות בעמל, בהתמדה ובלימוד מרובה. אכן, את מי שמלמד תורה צריך לכבד בכבוד אין סופי, כפי שדוד כיבד את אחיתופל וכינה אותו "רבי, אלופי ומיודעי" לאחר שלימדו הלכה אחת בלבד¹², אולם מדוע להשתמש בתואר הקדוש הזה ביחס למי שאינו משמש כפוסק, כרב או מלמד תורה? מדוע להפוך את התואר הקדוש הזה למעין חותמת גומי חסרת תוקף? וכי אם מישו מנהל סניף בקופת חולים אז הוא כבר ראוי להיות מכונה הרב? לא מבעיא אם הוא יהיה חבר כנסת... נוהג זה נובע מעולם חיצוני של חוץ-פה הבוחן רק את החיצוניות, שמקורו בטומאת ארץ העמים. איני יכול להשפיע על קהלים אחרים, אך עליי להגיד זאת בקהל שלנו.

הנביא מלאכי אומר¹³: **”כִּי שָׁפַתִּי כֶהֱן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מֵלֶאךָ ה' צָבָה-אוֹת הוּא.”** חז”ל לומדים מפסוק כיצד אמורה להיות דמותו של הרב¹⁴: **”אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו, ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו.”** איני יודע מהו מלאך, אבל אני מכיר את רבותי ויודע שהם מלאכים. בשפה פשוטה ניתן להסביר שחז”ל מורים לנו שצריכה להיות זהות בין עולם הערכים לעולם הידע. תורה אינה מסתכמת בצבירת ידע, וממילא 'רב' אינו רק בעל ידע. לכן רק אם

¹⁵ מועד קטן, דף טז, עמוד ב; עבודה זרה, דף ה, עמוד א. "שהוא שב תחלה, ונתן דרך לשבים" (רש"י).

¹⁶ שמואל ב, פרק יב, פסוק יג. עיין פירוש המלבי"ם, שם: "זה היה ההבדל בין דוד ובין שאול, ששאול נתן אמתלאות על חטאו ולכן נגזר עליו עונש... ודוד הודה תיכף ולא השיב שעשה הכל בהיתר, והודיעו הנביא שהשם קבל תשובתו".

¹⁷ ברכות, דף יט, עמוד א

¹¹ יורה דעה, סימן שמה, סעיף א

¹² עיין אבות, פרק ו, משנה ג

¹³ פרק ב, סעיף ז

¹⁴ מועד קטן, דף יז, עמוד א

הנביא אומר¹⁸: **”הַמִּשְׁכִּיל בָּעֵת הַהִיא יָדָם”**. מו”ר הרב יעקב כ”ץ שליט”א נוהג לומר על כך: אם ”המשכיל בעת ההיא יידום” ודאי שמי שאינו משכיל מוטב שישתוק. כאשר לפעמים לא מבינים התנהגות של אנשים גדולים יש לשתוק ולתלות את הדברים בחוסר הבנתנו, כפי שכאשר רבי עקיבא איגר מתקשה בדברי רש”י או שאר ראשונים הוא נוהג לכתוב ”וה’ יאיר עיני”, למרות שהוא עצמו היה גאון אמיתי.

”מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים”

כיצד יודעים מתי לדבר ומתי לא? הלוא יש זמנים שנחוץ לדבר? ה'חפץ חיים' מפרט את הכללים הנדרשים לכך במקרה שמדובר בדברים שבין אדם לחברו¹⁹. ראשית, הוא אומר, מותר וצריך להגיד לשון הרע לפעמים. למשל: במקרה שראה שנעשתה עוולה לחברו ונודע לו הדבר בבירור עליו לספר זאת כדי לעזור ולהביא תועלת, אלא שיש להקפיד שהדבר עומד בשאר התנאים המפורטים בהמשך. אם רואים מישהו שמזיק, למשל, ייתכן שאפילו בתוך הישיבה, תחילה יש להעיר לו בשקט. כך גם נהגו בתי הדינים בכל האנשים שנכשלו, כידוע. בתחילה התרו בפניהם בשקט והפצירו בהם לשנות את מקומם, לחזור בתשובה ולהימנע מלהתקרב לתחומים בהם הם עלול להיכשל. אולם, לעיתים מצווה להגיד לנושאים באחריות באותו מוסד או מערכת שישנם אנשים שנוהגים להזיק.

אנו בני ישיבות 'הסדר' וזכינו לשרת בצבא. פעמים רבות נסענו בשבת לצורכי ביטחון. וכי נאמר שהנוסע בשבת על מנת להציל את עם ישראל הוא מחלל שבת? הלוא כשם שמצווה לקטוף בשבת את התאנה לצורך החולה, כך מצווה לנסוע ברכב בסיור בשבת. זהו כלל אינו חילול שבת, אדרבה זוהי מצווה הנעשית על ידי גדולים²⁰. עיקרון זה נכון גם לעניין לשון הרע - לפעמים דווקא הדיבור הוא המצווה. יש לדעת כלל חשוב מאוד - לפעמים מספרים לאדם על דברים הנוגעים אליו ואף במקרה כזה יש איסור להאמין ולקבל לשון הרע. אולם, לעיתים יש צורך שהוא יקשיב כי ייתכן שבתוך הדברים

הוא ישמע דברים שנחוץ שיחשוש להם. לעיתים עליו לדעת להיזהר מאדם מסוים שבכוונתו לסכן אותו או את אחרים. אדרבה, לפעמים לספר לשון הרע לתועלת ובמטרה לסייע זוהי מצווה. על מנת שנדע מהם הגדרים הנחוצים שלח הקב”ה שליח גדול לדורנו, דור הגאולה, על מנת להכין לנו את הדרך להתמודד עם החוצפה הגדולה - הלוא הוא 'החפץ חיים', רבי ישראל מאיר הכהן מראדין. אמנם הוא כתב את ה'משנה ברורה', אבל לדורות הוא לא מכונה בפיות עמך ישראל על שם ספר זה, אלא דווקא על שם ספרו 'חפץ חיים'. **”מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים אֱהָב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב”**, מי רוצה לראות חיים טובים ואיכותיים? **”נִצֵּר לְשׁוֹנֶה מִרָע”**²¹, אולם דע גם מתי חייבים לומר דברים הנראים כלשון הרע.

הרב צבי יהודה זצ”ל תבע מתלמידיו, וכך נוהגים בישיבות שממשיכות את דרכו, ללמוד בכל יום בספרים 'חפץ חיים', העוסק בפרטי ההלכות, ו'שמירת הלשון', שעניינו הוא דברי מוסר. לכן גם בישיבתנו הקדושה יש 'סדר שמירת הלשון', משעה אחד עד לתפילת מנחה. כידוע, אומרת הגמרא²²: **”אַרְבַּעַת צְרִיכִין חִיזוּק”** באופן תמידי, וביניהן גם דברי תורה הזקוקים לחיזוק מתמיד. אם נחלשנו בעניין זה הגיע כעת הזמן להתעורר מחדש. אני קורא ומבקש מהר”מים, מהאברכים ומהתלמידים לכל הפחות בימי השובבי”ם לעסוק בצוותא בענייני שמירת הלשון בהלכה ובאגדה. איני יודע אם הכל יענו לבקשתי, אולם לימדונו רבותינו לדבר אל אלה הקשובים. נקים חבורות לימוד ונעסוק מספר דקות בעניינים אלו לפני תפילת מנחה.

כמה יפה עשה הרב חננאל שליט”א שמוביל קבוצת לימוד בעניינים אלו מספר דקות לאחר תפילת ערבית. אולם, ברצוננו להוסיף עוד תיקון לאחר המכשלה שאירעה בישראל, שהרי זו הדרך לגדור פרצות בישראל. לכן אני מבקש שנוסיף כולנו לפני תפילת מנחה שבבכל יום מספר דקות לעסוק בעניינים אלו, אפילו אם השיעור הסתיים מאוחר קמעא, לפחות בחודש זה ובימי השובבי”ם.

וה' הטוב ירחם עלינו ועל עמנו, ויגאלנו בגאולה שלמה במהרה.

¹⁸ עמוס, פרק ה, פסוק יג

¹⁹ כלל י

²⁰ עיין שלחן ערוך, אורח חיים, סימן שכח, סעיף יב ומשנה ברורה סעיף קטן לד

²¹ תהלים, פרק לד, פסוקים יג-יד

²² ברכות, דף לב, עמוד ב